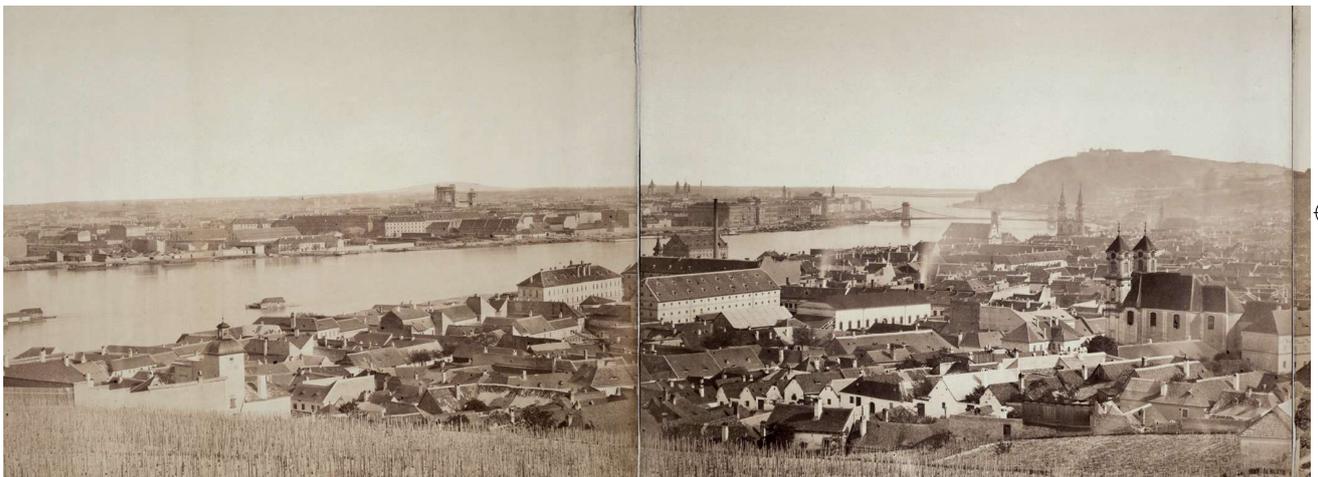

INHALT
TARTALOM

7	Vorwort Előszó
9	Donaumetropolen Tér és társadalom a dunai metropoliszokban
15	Am Vorabend der Moderne A modernitás előestéjén
33	Donaustädte Dunai városok
55	Die Eisenbahn A vasút
71	Ringstraßen anstelle von Befestigungswällen Körutak az erődgyűrűk helyén
93	Die Unterhaltung der Massen A szórakozás iparosodása
111	Bauernhäuser, Mietskasernen, Paläste Parasztházak, bérlakások, paloták
127	Am Stadtrand A város széléi
157	Der Park A park
181	Räume des Handels A kereskedelem terei
193	Der Weg ins 20. Jahrhundert Út a 20. századba

Panorama von Wien, Blick von der Karlskirche, 1841-42
A Károly-templomról készített bécsi panoráma, 1841-42
Johann Hürlimann nach Rudolf von Alt / Rudolf von Alt nyomán
Wien Museum HMW 31096

Panorama von Pest-Buda, aufgenommen vom Rosenhügel, 1867
Pest-Buda látképe a Rózsadomb felől, 1867
Foto / Fotó: Ede Alkér
BTM Kiscelli Múzeum F. 97,1175

Der Opernring mit der Wiener Oper im Winter, um 1870 A Ring az Operával télen, 1870 körül

Planung / Tervezte: August Sicard von Sicardsburg und Eduard van der Nüll
Ausführung / Épült: 1863–69
Fotograf unbekannt / Ismeretlen felvétele
Wien Museum HMW 107124.2

Andrássy-Boulevard (Radialstraße) mit Oper, 1890–1910 Andrássy út az Operával, 1890–1910

Planung / Tervezte: Miklós Ybl
Ausführung / Épült: 1875–83
Foto / Fotó: György Klósz
Budapest Főváros Levéltára BFL XV.19.d.1 08/073

Rossauerkaserne (vormals Rudolfskaserne), um 1870 Rossau-i laktanya, 1870 körül

Planung / Tervezte: Geniestab Karl Pilhal Karl Markl
Ausführung / Épült: 1865–70
Foto / Fotó: Carl Haack
Wien Museum HMW 47866/16

Maria-Theresia-Kaserne an der Ecke Üllői-Straße und Franzensring, um 1890 Mária Terézia laktanya az Üllői út és Ferenc körút sarkán, 1890 körül

Planung / Tervezte: József Hild
Fertigstellung / Átadva: 1845
Foto / Fotó: Antal Weinwurm
BTM Kiscelli Múzeum 762.74

Bellariastraße vom Burgring aus, 1896 Bellaria utca a Ring felől, 1896

Fotograf unbekannt / Ismeretlen felvétele
Wien Museum HMW 79000/2335

Oktagon, Panoramabild vom Andrássy-Boulevard (Radialstraße) aus

Oktagon, panorámakép az Andrássy útról
Undatiert / Dátum nélkül
Budapest Főváros Levéltára BFL XV.19.d.2.a GYI 18

Zwar möchte man anhand des Stadtplans meinen, dass der Ring Wiens das Äquivalent der großen Ringstraße in Budapest ist, doch kann man sie in Hinsicht auf ihre repräsentative Rolle eher mit dem Andrássy-Boulevard (Radialstraße) vergleichen. Auch der Andrássy-Boulevard war eine mehr oder weniger vor Durchzugsverkehr geschützte, elegante Straße für Spazierfahrten, wie auch in Wien der Ring. Auch dass sich das als Hochburg der Musik angesehene, prunkvolle Opernhaus auf dieser Straße befindet, ist kein Zufall.

Noha a térképen a Ringstrasse tűnik a budapesti Nagykörút megfelelőjének, reprezentativitását tekintve inkább az Andrássy úttal (Sugárúttal) rokonítható. Az Andrássy út ugyanúgy a napi forgalomtól többé-kevésbé megkímélt elegáns sétakocsi út volt, mint Bécsben a Ring, és az sem véletlen, hogy a zene fellegvárának tekinthető díszes Opera is ide került.

Die breiten Boulevards sollten nicht zuletzt auch der Möglichkeit eines schnellen militärischen Eingriffs im Falle eines Volksaufstandes dienen. Neben den prunkvollen öffentlichen Gebäuden und Theatern war daher die Kaserne aus den neuen Städten mit Ringstraßen-Struktur nicht mehr wegzudenken.

A széles bulvárok nem mellesleg a hadsereg gyors mozgását is szolgálták egy esetleges népfelkelés esetén. A pompás középületek és színházak mellett ezért a laktanya is elmaradhatatlan tartozéka volt a körutas rendszerű új városoknak.

Der Ring entstand durch den Abriss der Stadtmauern, allerdings kam es dadurch nicht zur Verschmelzung der aristokratischen Altstadt und der kleinbürgerlichen Vorstädte. Der entlang der Vororte erbaute Verkehrsring diente – vielmehr jedoch die Tatsache, dass ihn keine Radialstraßen kreuzten – der Segregation. Die große Ringstraße in Pest hingegen war die Schlagader, die die Stadtteile miteinander verband und ihre Knotenpunkte waren Kreuzungen der hinaus führenden Boulevards.

A Ring a városfalak lebontásával keletkezett, ám nem akarta összeolvasztani az arisztokratikus óvárost és a kispolgári elővárosokat. A szegregációt szolgálta az elővárosok elé helyezett forgalmi gyűrű is, de még inkább a tény, hogy nem keresztelte sugárút. A pesti Nagykörút ezzel szemben a városrészek összekötő artériája volt, kitüntetett pontjai pedig a kivezető sugárutak keresztződései voltak.

Lerchenfelder Gürtel bei der Stadtbahnstation Josefstädter Straße, um 1910
A védelmi sánc vonalában futó Külső Körút a városi vasút állomásával, 1910 körül
Foto / Fotó: M. Gerlach
Wien Museum HMW 135109/1

Josefsring
József körút

Undatiert / Dátum nélkül
Ansichtskarte / Képestap
Budapest Főváros Levéltára BFL XV.19.d.2.c SZT 357

Die Gürtel-Straße, die an Stelle des Linienwalls gebaut wurde, bezeichnete man später auch als Proletarier-Ring. Obwohl er weitaus länger ist, kann er in seiner Beschaffenheit mit der Großen Ringstraße in Budapest verglichen werden. Unternehmer bauten auf den umliegenden Grundstücken lukrative Miethäuser und die Verkehrsfunktionen hatten absoluten Vorrang.

A védelmi sánc helyén felépülő Külső Körutat utólag proletár Ringként szokás emlegetni, s bár jóval hosszabb, jellegében a budapesti Nagykörúthoz hasonlítható. A telkeken vállalkozók építették fel jól jövedelmező bérházaikat, a közlekedési igények pedig abszolút prioritást élveztek.

Der Parkring mit dem Kursalon, 1868
A Ring melletti közpark zenepavilonnal, 1868

Planung / Tervezte: Johann Garben
Ausführung / Épült: 1865–67
Foto / Fotó: Oscar Kramer
Wien Museum HMW 8.799

Flanierplatz und Kiosk auf dem Elisabeth-Platz, um 1895
Erzsébet téri sétatér és kiosk, 1895 körül

Planung / Tervezte: Alajos Hauszmann, um 1870 / 1870 körül
Foto / Fotó: György Klósz
BTM Kiscelli Múzeum F.65.2393

Für den am Rande der ehemaligen Pester Stadtmauer errichteten Elisabeth-Platz galt die Zielsetzung, wenn schon nicht hinsichtlich seiner Größe, so zumindest hinsichtlich seiner Eleganz mit den öffentlichen Parks entlang des Wiener Rings Schritt zu halten. Mit speziellen Pflanzungen folgte man der Manier geometrisch angelegter französischer Gärten und erntete damit die Bewunderung der aus dem Ballsaal blickenden Ballgäste.

A volt pesti városfal tövében kialakított Erzsébet tér méretében nem, de eleganciájában igyekezett lépést tartani a Ring menti közparkokkal. A geometrikus franciakertek modorát követő növénytelepítés a bálterem vendégeinek csodálatát volt hivatva kivívni.

Das Josefstädter Glacis („Paradeplatz“) mit Blick gegen die Josefstadt, um 1870
A józsefvárosi glacis (gyakorló tér), a Józsefváros látképével, 1870 körül

Fotograf unbekannt / Ismeretlen felvétele
Wien Museum HMW 52.305

Blutfeld, Budaer Glacis, auch als Militärplatz benutzt, 1904
Vérmező a budai glacis helyén, amely egyben katonai gyakorlótérként is használatos volt, 1904

Ansichtskarte / Képeslap
BTM Kiscelli Múzeum L.86.562

Für das Anlegen von Parks in der historischen Stadt eignete sich ausschließlich der Schutzbereich vor der Stadtmauer, das sogenannte Glacis (der heutige Ringstraßenbereich), da die Innenstadt durch schmale Gassen, kleine Plätze und hohe Häuser charakterisiert war. In Verbindung mit dem Ausbau des Rings gelang es in Wien, wenn auch nicht in voller Länge, einen Grünflächenring anzulegen. Pest war in dieser Hinsicht weniger großzügig. Im gemächlichen Buda musste man sogar bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts warten, bis der Exerzierplatz vor dem östlichen Burghang begrünt wurde.

A történelmi városban parkosításra alkalmas területnek egyedül a városfalak előtti védőgyűrű, a glacis (várkör) kínálkozott. Máskülönben a belső részeket szűk utcák, kicsiny terek és magas házak jellemezték. Bécsben a Ring építéséhez kapcsolódóan, ha nem is teljes hosszában, de sikerült kialakítani egy zöld gyűrűt. Pest nem volt ilyen nagyvonalú. A komótosabb Budán pedig egészen a 20. század közepéig kellett várni, mire a keleti várlejtő előtti gyakorlóteret parkosították.